

TARİH VESİKALARI

MAARİF VEKÂLETİ TÜRK KÜLTÜR ESERLERİ BÜROSU
TARAFINDAN YAYIMLANIR.

YAZI İŞLERİNİ İDARE EDENLER

HİKMET İLAYDIN

ADNAN SADIK ERZİ

YENİ SERİ, I. CİLD

OCAK 1958

2 (17). SAYI

İÇİNDEKİLER

VESİKAL VE ARAŞTIRMALAR

- Prof. Dr. Âfet İNAN, *Türk Tarih Kurumu'nu kuruluş günlerinde Atatürk'ün el yazısı ile tashih edilmiş bazı tarih soruları ve dikte ettiği cevaplardan örnekler* 187
- Prof. Dr. Şinasi ALTUNDAĞ, *Rus Generali Muravgef'in hususî elçi olarak Çar'ın, Mısır mes'elesine bir son verilmesi hususundaki talebini Mehmed Ali'ye tebliğ etmek üzere İskenderiye'ye gönderilmesi* 194
- Rıfkı Melûl MERİC, *Trakya kitabeleri, I. Hayrabolu kitabeleri* 210
- Dr. Şerafettin TURAN, *İbn-i Kemâl'in Kanûnî Süleyman'a bir mektubu* 221
- Akdes Nimet KURAT, *Leh fevkalâde elçisi von Goltz'un Türkiyedeki faaliyetine ait raporu (1712-1714)* 225
- Rıfkı Melûl MERİC, *Osmanlı tabâbeti tarihine ait vesikalar: I. Cerrâhlar - Kehhâller* 266
- Dr. Salâhattin TANSEL, *Silâhşor'un Feth-nâme-i Diyâr-ı Arab adlı eseri* 294

BİBLİYOGRAFYA

- "Belleten,, de çıkan makalelerin bibliyografyası (Ahmed KUŞAT) 321

TÜRK TARİH KURUMU'NUN KURULUŞ GÜNLERİNDE
ATATÜRK'ÜN EL YAZISI İLE TASHİH EDİLMİŞ BAZI
TARİH SORULARI VE DİKTE ETTİĞİ
CEVAPLARDAN ÖRNEKLER.

Prof. Dr. ÂFET İNAN

«Türk Tarih Kurumu», Cemiyet oluşunun 25. yılını, V. Tarih Kongresini topluyarak kutladı. (Nisan, 1956) Bu münasebetle, Kongreye bir yıl dönümü hediyesi vermek istedim. İşte onlardan birini Gazi M. Kemal Atatürk'ün el yazısıyla tashih edilmiş ve şimdiye kadar neşretmediğim bir belgeyi, **Tarih Vesikaları Dergisi**'ne sunuyorum. Bu yazımda aynı zamanda Atatürk tarafından sorulan muhtelif suallerden sadece iki tanesine, bizzat dikte ettiği cevapları vereceğim.

Ancak, bu vesikaların anlaşılabilmesi için zaman ve mekânı tespit etmek ve ne gibi olaylarla ilgili olduğunu açıklamak gerektir.

23 Nisan 1930 günü heyet Türk Ocakları Türk Tarih Heyeti, 16 kişi ile çalışmalarına başlamıştı. Bu, 12 Nisan 1931'de resmen müstakil bir cemiyet olmuştur (Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti). 1929'dan beri ise Gazi M. Kemal'in bizzat tarih üzerinde çalışmaları, hattâ bazı kısımları kendisinin yazması, tarihçilerimizin dikkatini çekiyordu. Cumhurbaşkanının etrafında bulunan siyasî şahıslardan gayri, hukukçularımız, ediblerimiz ve âlimlerimiz Türk tarihi mevzularına daha çok ilgi göstermeğe başlamışlardı. Bilfiil öğretmenlik hayatına yeni girmiş bulunuyor ve o sene Musiki Muallim Mektebi'nde tarih ve yurt bilgisi okutuyordum. Gazinin bana tavsiyesi, eski basılmış kitaplarda bulunanları değil, yeni tetkiklerle yazılabilecek bilgileri öğretmemdi. Bana verdiği bu vazife için hazırladığım kısımlar, talebelere dağıtılmak üzere «**Türk çocuklarına tarih notları, Ankara 1929**» adı altında kısım kısım basılmıştır. İşte bu notlar, tarihçilerimiz arasında ilk münakaşalara yol açmıştır. Türk Ocakları Kurultayında (1930) «Türk Tarih ve medeniyetini ilmî bir surette tetkik etmek için hususî ve daimî bir heyet teşkilini» teklif eden tahrir kabul edildiği zaman, Gazi M. Kemal de locasında bulunuyordu. Türk Tarih Kurumunun temeli de böylece bu Kurultayda atılmıştı. [1]

[1] Türk Tarihi hakkında mütalealar. Türk Ocakları neşriyatı 1930.

İlk toplantı zabıtları aynen şöyledir :

«Heyet ilk ictimamını 4 Haziran 1930 Çarşamba günü Merkez Heyeti binasında akdetti. İctimai, Türk Ocakları Reisi Hamdullah Suphi Bey, Kurultay kararından, heyetin üzerinde çalışacağı mevzuun kıymet ve ehemmiyetinden ve heyet âzasının tanınmış şahsiyetlerinin mesaide muvaffakiyetli neticelere varılacağı hakkında itminan verdiğiinden bahseden nutku ile açmıştır. Bundan sonra intihap yapılmış ve Cumhur Reisiği Umumî Kâtibi Tevfik Bey (Bıyıklı oğlu) birinci reisliğe, Akçura oğlu Yusuf ve Samih Rifat Beyler ikinci reisliklere, Reşit Galip Bey umumî kâtipliğe seçilmişlerdir. Reis, seçilen arkadaşlar namına heyete teşekkür etmiş ve sarf edilecek mesai etrafında beyanatta bulunarak, yeni ve millî bir Türk tarihi yazılması ve tesbiti lüzumundan, Gazi Hazretlerinin millî tarihimize bizzat meşgul olan heyeti yüksek himayeleri altına almalarının mesaide muvaffakiyete kat'î bir teminat teşkil eylediğinden, kurulduğu zamandan beri millî şuurun uyanmasına, millî harsın inkişafına çalışmış olan ocağın millî tarih için gösterdiği alâka ile de şükrana değer bir hizmette bulunduğundan bahsetmiş ve : «Büyük Gazinin himaye ve irşadları ve sizler gibi pek kıymetli, vatanperver ve ilim âşığı zevatın mesaisi ile, millî tarihimizin hakikî çehresi ile ve bütün parlaklığı ile meydana çıkacağına eminim» demiştir.

Bundan sonra Sadri Maksudi ve Samih Rifat Beyler söz alarak heyetin mesai tarzının nasıl olması icab edeceği hakkında beyanatta bulunmuşlar ve cereyan eden müzakere neticesinde, mesai plânı hakkında umumî bir taslağın idare heyetince ikinci ictimaa kadar hazırlanması ve heyeti yüksek himayelerine mazhar buyuran Gazi Hazretlerine arz-ı şükran edilmesi takarrür eylemiştir. (Zabıtlar S. 1—3)

Bundan sonra «Türk Tarihi Heyeti» âzalarından bazıları daima, Gazi M. Kemal'in yanında bulunuyorlardı. Heyette âza olmayıp da tarihle ve bilhassa medeniyet tarihi ile ilgili yayınları bilinenlerin, muayyen mevzular hakkında çalışmaları rica ediliyordu.

1930'da temelleri atılan «Türk Tarih Kurumu» 1931'de resmen cemiyet olduktan sonra ilk ictima zaptı aynen şöyledir :

«Türk Tarihi Tetkik Heyeti 12 Mart 1931 de saat 3.30 daki toplantısının ikinci celsesinde, Türk Ocaklarının Cumhuriyet Halk Fırkasına intikal etmeleri üzerine, Türk Ocakları Türk Tarih Heyeti» ismini taşıyan ve 1930 senesi 23 Nisan Kurultayı kararıyla teşkil edilen heyetimizin hukukî vaziyeti kalmadığından, yeni bir isimle müstakil bir cemiyet halinde yeniden teşekkülü için bir nizamname tertibi ile hükümete müracaat edilmesi». Bundan sonra hâmi reis Gazi Hazretlerinin tasvipleri alındıktan sonra resmî müsaadenin alınması kararı geliyor.

Yusuf Akçura başkanlığında nizamname çalışmalarının yapıldığı sırada çeşitli konular üzerinde yapılan tartışmalarla ilgili hâtıralarımı da ayrı bir yazımda tespit edeceğim.

Bu işler tekemmül ederken aynı heyetin 15 ve 29 Mart tarihlerindeki toplantıları yine «Türk Tarihi Tetkik Heyeti» adı altında olmuştur. Bu heyet 4 Haziran 1930'dan 29 Mart 1931'e kadar sekiz resmî toplantı yapmıştır. Fakat bu zaman zarfında daima tarihi konular Gazi M. Kemal'in muhitinde ve toplantılarında konuşulmuş ve çalışmalar ilerlemiştir.

Heyetin, «Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti» unvanıyla ilk toplantısı 26 Nisan 1931 tarihinde olmuştur. Toplantı Tevfik (Bıyıklıoğlu) Beyin başkanlığında yapılmıştır. Zabıt aynen şöyledir:

«Muallim Âfet H. Ef. tarafından **Türk Tarihinin ana hatları** kitabındaki tez silsilesi esas tutulmak ve mektep programlarına göre Türk tarihi derslerini teşkil etmek üzere hazırlanan kısımlardan, Çin, Hind, Asya'da Türk İmparatorluğu, Avrupa'da Hun İmparatorluğu, Milattan sonra XIII. asrı takip eden devrelerde Orta Asya'da teşekkül eden ve oradan yayılan Türk devletleri, Selçuklara müteallik formalar mütalea beyan edilmek üzere âzaya dağıtıldı.

«Âzadan İsmail Hakkı Beyin Selçuklarla Osmanlılar arasındaki feodalite devrine ait mesaisinin hitam bulduğuna dair mektubu okundu; hazırlanan mesainin merkeze gönderilmesi hakkında arkadaşımıza mektup yazılması kararlaştı.

«Harp Akademisi kumandanı Ferik Fuad Paşanın kendisine gönderilen kitap hakkındaki mütaleaları okundu. Esas itibariyle tezi tasvip eden mütalealardan sonra:

- «a) Harita ilâvesi (Heyetçe daha evvel derpiş ve bir atlas tertip olunmuştu).
- «b) Timur'un siyasetinin kâfi şiddetle tenkid edilmemiş olması.
- «c) Osmanlı tarihinin siyasî bir tenkidinin ilâvesi.
- «d) Bugünkü Türk dünyasının siyasî vaziyeti hakkında eserin sonuna bir hülâsa ilâvesi.
- «e) Eserin heyet-i umumiyesinin vasat derecede bir kariin anlayabilmesi mümkün olacak şekilde tedvini.
- «f) Eserin muhtelif bahislerinde lisan ve ıstılah vahdetinin tesisi.

«Besim Atalay Beyden gelen mutaleanâme okundu. Sah. 76, **karangu** kelimesi; sah. 122, Marko Polo hâtıratındaki kâğıt paralara eski Türkçede **çav** denildiği; sah. 129, mınsap kelimesi, sah. 145, **Maveraünnehir** kelimesi; sah. 324, **hal** kelimesi; üslûbun sadeleştiril-

mesi; 461. sahifede İran hükümdarlarının Türklere ilticası ve saire gibi hususlarda bazı tashihler ve bazı ilâveler teklif ediliyordu. Bunların, ayrı ayrı tetkiki için, bahisleri yeniden tedvine çalışan alâkadar âzaya bildirilmesi kararlaştı.

«Avram Galanti Beyin kitap hakkındaki mütaleanâmesiyle eserin muhtelif kısımları etrafındaki nokta-i nazarları okundu. Muhtelif kısımlarının alâkadar âzaya gönderilmesi kararlaştı.

Bundan sonra Maarif Vekâleti Kütüphaneler Müdürü Fehmi Beyin mütaleanâmesi okundu. Ve aynı suretle muhtelif notların teksiri ile alâkadar rüfekaya tevzii kararlaştı ['].»

Türk Tarih Kurumu'nun tarihçesi tesbit edilirken görülen cihet şudur: Türk Ocaklarının Türk Tarih heyeti çalışmaları fâsılasız olarak devam etmiş ve resmen kurum haline geldikten sonra, bu heyet aynı âzalarla ve aynı çalışma plânı dahilinde faaliyet göstermiştir. Yani bu heyet ile Cemiyet arasında bir fâsıla olmamıştır. Hattâ zabıtlarda 26 Nisan 1931 tarihli toplantısı diğerinin bir devamı olarak 8 numarayı takip etmiştir. Ancak Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşu 1930 veya 1931 kabul edilsin, her ikisinin de kuruluşu aynı aya (Nisan) tesadüf eder.

1930 u kuruluş hazırlıkları olarak kabul edersek, bugün yirmi beş yaşını doldurmuş olan Türk Tarih Kurumu'nun, o günden bugüne devam eden verimli çalışmaları ile millî kültürümüze ettiği hizmetler şükran değer. Aynı zamanda, beynelmilel sahada tanınmış olması, kurumumuzun daha esaslı vazifelerinin bulunduğunu da bize ihtar etmektedir.

Şimdi burada asıllarını vereceğim belgelerin, ne zaman nerede ve ne gibi şartlar altında yazılmış olduğunu izah edeyim.

Bu vesîkalar, Atatürk'ün tarih çalışmalarında ne gibi konularla doğrudan doğruya ilgilendiğini göstermektedir. Atatürk, tarihi ezberlenen bir bilgi olmaktan çıkarmış ve ona, olayları bugünkü görüşlerle tahlil ve mukayese etmek bakımından önem vermiştir. Bu itibarla Türk Tarih Kurumunun kuruluşunda ve yaşamasında bilhassa onun önderliği esas olmuştur.

Gazi M. Kemal, 1930 yılının yaz aylarını Yalova'da geçirmekte idi. Yalova kaplıcalarındaki çalışma odasına bir yığın kitap taşınmıştı. Geceleri etrafında toplanan siyasî şahıslardan gayri, tarihçilerin ve edîblerin iştirakiyle çeşitli mevzular konuşuluyor, yazılar okunuyor ve münakaşaları bizzat Gazi idare ediyordu.

Bu sırada Londra sefirimiz bulunan, Atatürk'ün eski ve samimî arkadaşı Fethi Bey (Okyar) izimli olarak Türkiye'ye gelmiş, Yalova'da Gazinin misafiri olmuştu. Gündüz yemeklerinde veya gezintilerde Fethi Bey İngiltere Parlamentosundan bahseder ve oradaki siyasî partilerden söz

['] T. T. C. Zabıtları, I, XVI, 1930-31. s. 56-57.

açarak o zamanki hükümetimizin bilhassa iktisadî politikasından ve demiryollarının bir nesle fazla külfet verdiğinden bahsederdi. Cumhurbaşkanı Gazi M. Kemal, bu tenkidleri sükûnetle dinler, bazılarına cevap verirse de daha çok Fethi Beyi konuşturma yolunu tercih ederdi. Bir gün, Yalova köşkünün birinci kat balkonunda Fethi Bey bu işleri yeniden konuşmaya başlayınca, Gazi M. Kemal derhal şu teklifte bulundu: «Fethi Bey, siz bu dediklerinizi yapabilmek için, bir siyasî parti kurunuz. Ben size bu işte müzahir olacağım.»

1930 yılının Ağustos ayında «Serbest Cumhuriyet fırkası», cumhuriyetçi, milliyetçi, lâik ve iktisadî sistem olarak liberal prensiplerini kabul ederek kurulmuştu. Böylece Yalova'da siyasî faaliyet en heyecanlı devrelerini geçiriyordu. Fakat bu arada da, Gazi M. Kemal tarih çalışmalarını ihmal etmiyordu. Bir gece toplantısında herkesi konuşturmak için bana bazı sualler yazdırdı. Sorulardan bir kısmı benim üzerinde çalıştığım mevzulardandı. Cevaplar verildi. Fakat, kendi dikte ettiği sualleri yeniden tashih ederek, cevaplar üzerinde izahata başlayınca, ben söylediklerini yazmak istedim. Hattâ bazan anlamadığım kelime olunca durakladığımı gören Gazi M. Kemal, bunun yerine bir başka kelime kullanmıştır. Meselâ bir cümlede «itimada lââyık **zamandır**» diye yazdığı sırada ben bu kelimenin buradaki mânasını anlamadığımı söyledim. O, «**zamandır**» yerine «**te'mînâttır**» diye değiştirdi. Şimdi söz konusu sorulara ve bunların cevaplarına geçiyorum:

Sorular şunlardır:

- 1 — İnsanların tarihten alabilecekleri mühim dikkat ve intibah dersleri neler olmalıdır? Bugünün hâdiselerinden birini izaha medar olacak tarihî bir nokta-i nazar söyleyebilirmisiniz?
- 2 — Tarihî hâdiselerin âmilleri nelerdir? Bu âmillerden sizce en ehemmiyetlisi hangisidir?
- 3 — İnsanların nereden ve nasıl geldikleri hakkında, beşeriyetin bugünkü umumî telâkkisine yaraşabilecek esas ne olabilir?
- 4 — Medeniyet ne demektir?
- 5 — Bu işleri bütün dünya ve beşeriyette ilk yapmış ve yaymış olan insanlar hangi ırktandır? Bu ırkın ilk yurdu neresidir?

Bunlardan sadece iki soru ve cevabını bu makalemde neşredeceğim.

Soru 2 — Tarihî hâdiselerin âmilleri nelerdir? Bu âmillerden sizce en ehemmiyetlisi hangisidir?

Cevap — **Tarihî hâdiselerin âmilleri, başlıca siyasî, askerî, ictimai ve iktisadî olabilir. Ekseriya bu âmiller karışık olarak tesirlerini gösterir. Şüphe yok ki bütün bu âmiller çok mühimdir. Fakat, bence, bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla, yükselmesiyle, düşkünlüğü ile alâkadar olan en**

mühim âmil, milletin iktisadiyâtıdır. Bu, tarihin ve tecrübenin tesbit ettiği bir hakikattir. Bu hakikat, bizim millî hayatımızda ve millî tarihimize tamamiyle görünmektedir. Türk tarihi tedkik olunursa birçok sebeplerin başında bütün itilâ ve inhitat sebebinin bir iktisat meselesinden başka bir şey olmadığı anlaşılır. Bu münasebetle diyebiliriz ki, Türkiye Cumhuriyetini lâıyk olduğu mertebeye çıkarabilmek için iktisadiyâtımıza birinci derecede ehemmiyet vermek lâzımdır; zamanımızın bir iktisat devri olduğu düşünülürse, bu ehemmiyetin derecesi kolaylıkla meydana çıkar.

İktisadiyâtın inkişafında başlıca lüzumlu olan yollar, demiryolları, limanlar, kara ve deniz nakliye vasıtaları, millî mevcudiyetin maddî ve siyâsî kan damarlarıdır; refah ve kuvvet vasıtalarıdır.

Soru 4 — Medeniyet nedemektir ?

Cevap — Medeniyetin ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır. Bence medeniyeti harstan ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu nokta-i nazarımızı izah için hars ne demektir, tarif edeyim :

a) Bir insan cemiyetinin devlet hayatında; b) fikir hayatında, yani ilimde, içtimaiyâta ve güzel sanatlarda; c) iktisadî hayatta yani ziraatte, sanatta, ticarete, kara, deniz ve hava münakalâtçılığında yapabildiği şeylerin muhassalasıdır.

Bir milletin medeniyeti dendiği zaman, hars namı altında saydığımız üç nevi faaliyet muhassalasından hariç ve başka bir şey olmayacağını zannedirim. Şüphesiz her insan cemiyetinin harsı yani medeniyet derecesi bir olmaz. Bu farklar, devlet, fikir, iktisadî hayatların her birinde ayrı ayrı göze çarptığı gibi, üçünün muhassalasını üzerinde de görülür. Mühim olan, muhassalalar üzerindeki farktır. Yüksek bir hars, onun sahibi olan millette kalmaz. Diğer milletlere de tesirini gösterir. Büyük kıtalara şâmil olur. Belki bu itibarla olacak, bazı milletler yüksek ve şâmil harsa medeniyet diyorlar. Avrupa medeniyeti, Asr-ı Hazır medeniyeti gibi. Hars mefhumunuda milletlerin güç ve geç değişen bazı irkî, fitrî hasletlerine, karakterlerine hasrederler ve buna çok kıymet ve ehemmiyet verirler. Meselâ İstanbul'un zaptı hâdisesini mütalea ederken diyenler vardır ki: Bizanslılar, Türklerden daha medenî idiler, fakat Türklerin harsı kuvvetli olduğu için galip ve muvaffak oldular. Bu telâkki ve izah doğru değildir. Hakikatte Türkler, Bizanslılardan hem

yapılabildiği şeylerin mukassa-
 lasında.
 Bu milletin medeniyet
 derecesini zaman her namı
 altında saydığı müz işleri
 faaliyet mukassasından
 önce ve başka bir şey
 ola bilmeyeceğini sanıyorum.
 Şüphesiz her insan Perşen'in
 tarafında medeniyet derecesi
 bir olacaktır. Bu farklar
 devlet, fikir, iktisadi hayatların
 her türünde ayrı ayrı ^{medeniyet derecesini} ~~faahat~~
 ola bilmeyeceği gibi ^{medeniyet} ~~medeniyet~~

- o.c.k.*
- 1) İnsanların tarihten alabildikleri mühim dikkat ve intibah dersleri neler olmalıdır ? Bugünün hadiselerinden birini izaha medar olacak tarihi bir noktayı nazar ~~değil~~ *sonuç* bilirmisiniz ?
  - 2) Tarihi hadiseler amilleri nedir ? Bu amiller ~~dünyanın~~ *bu* ~~ve beşeriyetin~~ *bu* ~~mabdeden bugüne~~ *bu* ~~kader başka başka~~ *bu* devirlerinde aynı mıdır ? Evet veya hayır telakkisine karşı esas noktaların izahı ? Tarihte tabii ve beşeri amiller içinde filan hadiseler ikama müessir olmuş amil ifade ve izah olunmalıdır.
  - 3) *insanların nereden ve nasıl geldi* Beşeriyet menşei ve mabedi hakkında, beşeriyetin bu günkü umumî telekkisine yaraşabilecek esas ne olabilir ?
  - 4) Medeniyet ne demektir ?
  - 5) *ve yaygın* Dünyada ve bütün beşeriyette ilk medeniyet ~~ve ilk~~ *ve yaygın* ~~liyakat~~ ~~ve ilk~~ ~~işler~~ ~~nelerdir ?~~ *ve yaygın* ~~ve bu işleri~~ ~~bütün dünya ve beşeriyette ilk yapmış/olan insanlar~~ ~~hangi ırktandır ?~~ ~~Bu ırkın ilk yuvası, eceği, yurdu~~ ~~neresidir ?~~ ~~Bu yuvanın coğrafyası ilkinde nasıl ve~~ ~~izahı~~ ~~ve~~
  - 6) Çin ve Çinde Türkâlları denilen yerler neleridir ? Bunların coğrafyası ilkinde izahı ?
  - 6) Çinde Türk medeniyeti esasını ispat eden birkaç vesika ?

Atatürk'ün Prof. Âfet İnan'a yazdığı tarih soruları.

S. IV Medeniyet
 Medeniyetin ne olduğunu
 hayka hayka tarif edenler
 vardır. Bence medeniyet
 harstan ayırmak güçtür, ve
 haykimsuzdur. Bu noktayı
 nazarıma işah eden
 haris ne demektedir tarif edeyim.
 Bir insan cemiyetinin
 devlet hayatında, fikir hayatında
 yani ilim, ictimaiyatta güzel sanatta,
 zekisade hayatta yani ziraatta,
 sanatta, ticaretle, kara ve deniz
 ve hene münafekecilikte

Karadan nakit etreti defası,
 daha evvel Bagöz içinde inşa
 ettikleri kalâlar, aldıkları
 tedbirler Bizanslı zeytin
 Türklerin fikir ve fen
 âleminde ne kadar iler
 olduklarının yüksek şahitlerdir.
 Bizans prenslerinin Türk
 Ordu kâhramanları sataf
 yaptıklarını her kuvvete ders
 aldıklarını da tahsil etmek ister.
 Daha Attala zamanında
 Haki Roma İmparatorlugunun
 Türklerin karadizari ulacat
 kadar Bizanslı ve askerliktir.

4
İhtiva ettiği malumudur.
Tanzimi zıft eden Türklerin
aktisade kayıtları Bakanlar
Çok ilerisinde olduğunu
izaha ise kuvvet göstermez.
Hülasa, medeniyet haritanın
başka bir şey değildir.
Harekât meclisinin derece derece
kaleceğini karakter
mefhûmuna indirilmemesi
Bü arzettilerim fakat birkinin
den ajirt edilmesinin güçlüğü
medeniyet 12 karârı tarafında
ve en azından bir kalaylığı ile
müajir olur.

4

Hare mefhumünde milletlerin
güç ve güç değeri, ırk, ırk
fıtrî hasletlerine, karakterlerine
hasr edilesi, ve suine çak
kıymet ve ehemmiyet verilesi
mesela İslamînin yaptığı hadisenin
mütalaca ederken diğerseler vardır
ki: Bizanslar Türklere daha medeni
idiler, fakat Türklerin Hare kummeti
olduğu için güç ve muaffak oldular
ve bu sebeple de izahı doğru değildir
Hakikatte Türkler Bizanslardan
hem daha medeni idiler
hem de ırkî karakterleri Bizanslar
dan yüceki medeniyet
dediyimiz herşeyin üç mihiri

unvanını gayrî eminde
 tutarak hadiseyi mütalaca
 edecek fikrini kolaylıkla
 izah edilmis olur :
 İstambul zaht eden Türklere
 Demek büyük bir ehtel
 Kuvveti karşılamak için dem
 Çekmek istedik. Türklere
 İstanbul hükümetinde insane
~~istisnalar~~ istisnalar, tüplere, refer
 nemi vasıtaları ile gösterdik
 güçleri. Jürri ihtikarı buldu
 Koca bir doranmayı dalmak
 baştan. Hülâsa kadar

daha medenî idiler, hem de ırkî karakterleri Bizanslardan yüksekti. Medeniyet dediğimiz harsın üç mühim unsurunu göz önünde tutarak hâdiseyi mütalea edersek fikrimiz kolaylıkla izah edilmiş olur.

İstanbul'u zapteden Türkler, devlet hayatında elbette Bizans İmparatorluğundan çok yüksekti. Türklerin İstanbul fethinde inşa ve icadettikleri gemiler ve toplar ve her nevi vasıtalar ve gösterdikleri yüksek fen iktidarı, bilhassa koca bir donanmayı Dolmabahçe'den Halice kadar karadan nakletmek dehâsı, daha evvel Boğaziçi'nde inşa ettikleri kaleler, aldıkları tedbirler, Bizansı zapteden Türklerin fikir ve fen âleminde ne kadar ileri olduklarının yüksek şahitleridir. Bizans prenslerinin Türk ordugâhlarında staj yaptıklarını, her hususta ders aldıklarını da hatırlatmak isterim. Daha Attilâ zamanında Şarkî Roma İmparatorluğunun Türlerin haraçgüzarı olacak kadar, siyasette ve askerlikte dun mertebede bulunduğu malûmdur. Bizansı zapteden Türklerin iktisadî hayatta Bizanslıların çok ilerisinde olduğunu izaha ise hacet görülmez. Hulâsa medeniyet harstan başka bir şey değildir. Hars medlûlünü seciye diyebileceğimiz karakter mefhumuna indirmemelidir. Bu arz ettiğim telâkki birbirinden ayırd edilmesi güç olan medeniyet ve harsın tarif, izah ve anlaşılmasında kolaylığı da mucip olur.

Bu notlar benim el yazımla olmakla beraber Atatürk'ün söylediklerinin aynıdır. Bunun için tarihî değeri olan birer vesîka mahiyetindedir. T. T. Kurumunun yirmi beş yıllık mazisinde, ilk kuruluş devrelerinde, bir devlet reisinin siyasî faaliyeti yanında, tarih çalışmalarına ne kadar önem verdiğinin bir delili olarak burada göstermek istedim.

Atatürk, Türkiye için bir tarih devri açan şahsiyettir. O, tarih tedkikleri için de, bizzat kendi devir tarihini vesîkalara dayanarak bir kısmını yazmış bir müverrihtir (**Büyük Nutuk**, 1927). Aynı zamanda mensup olduğu milletin tarihini yazdırmak için, yeni tedkikler ışığı altında, yeni metodlarla çalışacak tarihçileri bir Kurum içinde, plânlı bir çalışma programı etrafında toplamıştır. Bu mevzularda ilmî zihniyetle çeşitli sahalarda yetiştirecek Türk gençlerine de imkânlar hazırlamıştır.